

شاخص‌سازی و سنجش سرمایه اجتماعی خانواده کارکنان پلیس (مورد مطالعه: فرماندهی انتظامی شرق استان تهران)

حبیب احمدی ارکمی^۱ و حسین درجانی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۰۲

چکیده

زمینه و هدف: در مبانی نظری اعتقاد بر آن است که خانواده اساسی‌ترین بنیان سرمایه اجتماعی است. پژوهش حاضر با توجه به نقش قابل توجه سرمایه اجتماعی خانواده، به سنجش و شاخص‌سازی سرمایه اجتماعی خانواده کارکنان پلیس در شرق استان تهران پرداخته است.

روش: این پژوهش کاربردی و از نظر شیوه اجرا پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش را کارکنان فرماندهی انتظامی شرق تهران تشکیل داده‌اند و به طور تصادفی، نمونه ۱۳۹ نفری مورد پرسش قرار گرفتند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه روالا (با تایید خبرگان) و پایا (ضریب آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷۰) جمع‌آوری و با آزمون‌ها تحلیل واریانس یک طرفه و تی مستقل در نرم افزارهای لیزرل و اس پی ای تحلیل شدند.

یافته‌ها و نتایج: این پژوهش هفت شاخص برای سنجش سرمایه اجتماعی خانواده کارکنان پلیس شناسایی نمود که از بین آن‌ها دو شاخص دیدگاه شغلی و روابط اجتماعی، میانگین کمتری از شاخص‌های نظارت، آگاهی و دانش، حمایت خانواده، تعامل بین اعضای خانواده و انتظارات خانواده به دست آوردند. نتایج همچنین نشان داد که میانگین سرمایه اجتماعی بیرونی خانواده نسبت به سرمایه اجتماعی درون خانواده‌های پلیس کمتر است و بر این اساس باید برای ارتقای بعد بیرونی سرمایه اجتماعی خانواده‌های پلیس تلاش نمود.

کلید واژه‌ها: سرمایه اجتماعی، خانواده، سنجش، کارکنان پلیس، تعامل، آگاهی.

۱. دانشجوی دکتری علوم تربیتی گرایش مطالعات برنامه درسی دانشگاه خوارزمی و مربی پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی

ناجا(نویسنده مسئول)؛ ahmadihabib_2006@yahoo.com

۲. استادیار پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی ناجا؛ hossein_darjani@yahoo.com

مقدمه

سرمایه اجتماعی از مباحث مهمی است که نقش عمده‌ای در توسعه اجتماعی ایفا می‌کند و ابزاری برای رسیدن به انواع دیگر سرمایه‌ها از جمله سرمایه اقتصادی، فرهنگی و انسانی است. این مفهوم به پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه، به عنوان یک منبع بارز، اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می‌گردد (نوابخش و واحدی، ۱۳۸۹، ص ۸۴). سرمایه اجتماعی ثروتی است که در جوامع انسانی وجود دارد اما، حفظ و تولید آن نیاز به شرایطی دارد که از مهم‌ترین آن‌ها خانواده است (قاسمی و کاظمی، ۱۳۸۷، ص ۱۹۲). افراد خانواده با گردهم آمدن در قالب یک نهاد اجتماعی، سرمایه اجتماعی خانواده^۱ را تشکیل می‌دهند. از ترکیب کمیت و کیفیت روابط بین والدین و فرزندان سرمایه اجتماعی خانواده ایجاد می‌شود (آیسرل، بیولیو و هارتلس^۲، ۲۰۰۱، ص ۴۵). به عبارتی دیگر، سرمایه اجتماعی خانواده از پیوندهای بین والدین و فرزندان تشکیل شده است که شامل زمان و توجه والدین در تعامل با فرزندان، سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های آن‌ها و افزایش رفاه آن‌ها می‌شود (دوفور، پرکال، هافمن و پرودت^۳، ۲۰۱۶؛ کیم و اسچنیدر^۴، ۲۰۰۵).

طی چند دهه گذشته فرسایش شدیدی در سرمایه اجتماعی درون و بیرون خانواده روی داده است. در خانواده رشد سرمایه انسانی زیاد شده است به طوری که سطح تحصیلات به طور دائم در حال افزایش است، ولی به موازات رشد سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی که شاخص برجسته آن، حضور بزرگسالان در خانه و میزان گفتگو در مورد موضوعات اجتماعی، فرهنگی، علمی، اقتصادی و سیاسی بین والدین و فرزندان است، کاهش یافته است. در اجتماع، میزان فرسایش و نابودی سرمایه اجتماعی به مراتب بیشتر بوده است. غیبت پدر از خانواده و محیط همسایگی در طول روز و غیبت مادر از خانواده و ورود او به بازار کار مترادف با کاهش مشارکت والدین در خانواده بوده است. به علاوه جامعه به شدت در معرض تهاجم فردگرایی قرار گرفته است که براساس آن منافع فردی بر منافع جمعی تقدم یافته است (شارع پور، ۱۳۷۹، ص ۱۷). بسیاری از گروه‌ها، سازمان‌ها و جوامع انسانی، بدون سرمایه اقتصادی و صرفاً با تکیه بر سرمایه انسانی و اجتماعی توانسته‌اند به موفقیت دست یابند، اما هیچ مجموعه انسانی، بدون سرمایه اجتماعی نمی‌تواند اقدامات مفید و هدفمندی انجام دهد (نازک تبار و ویسی، ۱۳۸۷، ص ۱۳۰).

پلیس در جامعه یکی از مهمترین وظایف حکومت یعنی تامین و حفظ امنیت و نظم اجتماعی که پایه

1. Family social capital

2. Israel, Beaulieu and Hartless

3. Dufur, Parcel, Hoffmann, & Braudt

4. Kim & Schneider

سایر فعالیت‌های شهروندان است را بر عهده دارد و فقدان توجه به نیازها و سلامت فردی و خانوادگی کارکنان این سازمان، مانعی بزرگ در راه دستیابی این سازمان به اهداف خود است. با این وجود، بحث خانواده و نقش آن در حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی مورد بی‌توجهی پژوهشگران سرمایه اجتماعی به‌ویژه در سازمان پلیس واقع شده و برخی نیز اگر خانواده را به عنوان یک متغیر در پژوهش خود وارد کرده باشند، آن را به عنوان یک متغیر جانبی در نظر گرفته و نقش محوری و اصلی برای خانواده قایل نشده‌اند. این در حالی است که خانواده می‌تواند با برگزیدن الگوهایی چون عام‌گرایی به جای خاص‌گرایی و درونی کردن آن در اعضای خود و ایجاد یک محیط مشارکتی با روابط باز و افقی قدرت، نقش مهمی در بازتولید سرمایه اجتماعی و در نتیجه ایجاد یک پلیس جامعه‌محور و مردم‌سالار ایفا نماید. از این رو، پژوهش حاضر به تبیین مبانی نظری و تجربی پیرامون سرمایه اجتماعی نظام خانواده و سنجش و شاخص‌سازی سرمایه اجتماعی خانواده در کارکنان پلیس پرداخته است.

پیشینه پژوهش: پژوهش‌های زیادی درباره اهمیت سرمایه اجتماعی در معنای عام و عوامل موثر بر آن انجام شده اما مطالعات محدودتری سرمایه اجتماعی خانواده را مورد توجه قرار داده‌اند که در ادامه به بیان برخی از آنان اشاره می‌شود.

نتایج پژوهش زحمت زادخوری (۱۳۹۸)، با عنوان «رابطه سرمایه اجتماعی خانواده و میزان جرائم و بزهکاری کودکان و نوجوانان» در شهر بندر عباس نشان داد که سرمایه اجتماعی بر میزان جرائم و بزهکاری کودکان و نوجوانان تاثیرگذار است. فاضلی و سلیمانی (۱۳۹۰)، در پژوهش خود دریافتند که متغیرهای مقبولیت اجتماعی، موقعیت اجتماعی-اقتصادی و دینداری به صورت فزاینده و خشونت خانوادگی، روابط استبدادی والدین و نظارت شدید خانوادگی به صورت کاهنده بر سرمایه اجتماعی خانواده موثراند. علیوردنیا، شارع پور و ورزمیار (۱۳۸۷)، در پژوهش خود نشان دادند که سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده در بین پاسخگویان پسر بیشترین قدرت تبیین‌کنندگی بزهکاری را داشته، در حالی که سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده در بین پاسخگویان دختر بیشترین قدرت تبیین‌کنندگی بزهکاری را دارد. نتایج پژوهش هافمن و دافر (۲۰۱۸)، نشان داد که سرمایه اجتماعی خانوادگی یک ساختار نهفته‌تر نسبت به پیوندهای اجتماعی خانوادگی است. به علاوه، سرمایه اجتماعی خانوادگی یک پیش‌بینی‌کننده کارآمد در شناخت رفتار بزهکارانه است. نتایج پژوهش گوک (۲۰۱۶)، نشان داد که تغییرات مشاهده شده در ساختار خانواده تاثیر منفی بر تولید سرمایه اجتماعی و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و سرمایه

اجتماعی برون‌گرومی دارد. پژوهش رودریگز^۱ و همکاران (۲۰۰۹)، نیز نشان داد که سرمایه اجتماعی در اتحادیه اروپا به طور عمده کاهش یافته است، زیرا خانواده به طور فزاینده‌ای به عنوان عنصر انسجام اجتماعی و توسعه نادیده گرفته می‌شود.

در مجموع بیشتر پژوهش‌ها به عوامل در ارتباط با سرمایه اجتماعی خانواده پرداخته‌اند و کمتر به تعیین ابعاد و سنجش آن‌ها اقدام نموده‌اند و این کاری است که این پژوهش قصد انجام آن را دارد. **مبانی نظری:** سرمایه اجتماعی ثروتی است که در جوامع انسانی وجود دارد، اما حفظ و تولید آن نیاز به تحقق شرایطی دارد که از مهم‌ترین شرایطی آن‌ها خانواده است. نقش خانواده در تولید و انباشت و انتقال سرمایه اجتماعی اولین بار توسط کلمن و بوردیو^۲ توسعه داده شد. از دیدگاه کلمن (۱۹۸۸)، سرمایه اجتماعی منبعی درون خانواده است که از روابط بین نسلی ناشی می‌شود. والدین، زمان، توجه و انتظاراتی را در فرزندان خود سرمایه‌گذاری می‌کنند که در عوض سبب می‌شود، نسل جوان سرمایه انسانی‌شان را افزایش دهند. از دیدگاه بوردیو، کمیت و کیفیت سرمایه اجتماعی خانواده، به در اختیار داشتن دیگر سرمایه‌ها توسط خانواده و منابع شبکه خانواده، که به نوبه خود توسط ساختار اجتماعی گسترده‌تری قالب شده است، وابسته است (کوایچ^۳، ۲۰۰۵، ص ۲۱۲). والدین، زمان، انرژی و منابع مادی را در فرزندان خود سرمایه‌گذاری می‌کنند، تا رفاه و آسایش آنان را افزایش دهند، در مقابل فرزندان از رفتار نامطلوب جلوگیری می‌کنند، سرمایه انسانی بیشتری را کسب می‌کنند، شغل‌های معتبرتری را زمینه‌سازی می‌کنند و ثروت بیشتری را جمع‌آوری می‌کنند (هائو و ماتسودا^۴، ۱۹۹۸، ص ۴). لوری^۵ سرمایه اجتماعی را مجموعه منابعی می‌داند که در ذات روابط خانوادگی و در سازمان اجتماعی وجود دارد و برای رشد شناختی و یا اجتماعی افراد مهم است (کلمن، ۱۳۷۷، ص ۴۵۹). خانواده‌ها سرچشمه تولید یا تخریب سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند و اصطلاح سرمایه اجتماعی خانواده، نشان‌دهنده یک گروه، شبکه اجتماعی و روابط بین افراد بالغ و کودکان است که در زمان رشد کودکان بسیار مهم است.

به اعتقاد کلمن، آنچه که در سرمایه اجتماعی خانواده مهم است ارتباطات درون خانوادگی و بین خانوادگی است (کلمن، ۱۹۹۰، ص ۳۳). آماتو^۶ تعریف کلمن از سرمایه اجتماعی خانواده را گسترش داده است. وی معتقد است روابط والدین با همدیگر، دریافت کمک از والدین در حل مشکلات شخصی، صحبت کردن و تعامل با والدین، احساس محبت کردن و صمیمیت از شاخص‌های سرمایه اجتماعی

1. Rodríguez
3. Kovacheva
5. Laurie

2. Coleman and Bourdieu
4. Hao & Matsueda
6. Amato

خانواده است (استون^۱، ۹، ص ۲۰۰۱).

پاول و پارسل^۲ (۱۹۹۹)، نیز شاخص‌های زیر را برای سرمایه اجتماعی درون خانوادگی در نظر گرفته‌اند:

- توجه والدین به فعالیت‌های فرزندان؛
 - شناخت والدین از دوستان و همکلاسی‌های فرزندان؛
 - توجه والدین به فعالیت‌های مدرسه یا برنامه‌ریزی در مورد آن‌ها.
- علاوه بر این، مک نیل و رالف^۳ (۱۹۹۹) برای سرمایه اجتماعی خانواده ابعاد زیر را پیشنهاد کرده‌اند:
- بحث بین والدین و فرزندان؛
 - نظارت بر امور تحصیلی فرزندان؛
 - توجه و مشغولیت والدین در امور مربوط به اولیا و آموزگاران.

پارسل (۲۰۰۱)، نیز عواملی مثل ارتباط اجتماعی، اعتماد خانواده، نظارت و حمایت خانواده را به عنوان عوامل سرمایه اجتماعی خانواده دانسته است. در پژوهش‌های دیگری عواملی نظیر: تعاملات بین اعضای خانواده (رایت^۴، ۲۰۰۱)، انتظارات (تاجبخش، ۱۳۸۵)، آگاهی (رایت، ۲۰۰۶)، اعتماد خانواده (فیلد، ۱۳۸۶) نظارت (رایت، ۲۰۰۴). تجربه کاری (ودانف^۵، ۲۰۰۱) آشکار شده‌اند. نازک‌تبار و ویسی (۱۳۸۷)، نیز عوامل ارتباط، ساختار، شغل والدین، اعتماد و همکاری را به عنوان ابعاد سرمایه اجتماعی خانواده در دو بعد کمی و کیفی دانسته است.

پژوهشگران بسیاری، سرمایه اجتماعی خانواده را به چهار دسته ساختاری درون و بیرون خانواده و شناختی درون و بیرون خانواده تقسیم کرده‌اند که این تقسیم بندی بازگو کننده سرمایه اجتماعی بیرون خانواده (بیرون گروهی) و درون خانواده (درون گروهی) است. کلمن نیز دو نوع سرمایه اجتماعی را از هم تفکیک می‌کند: سرمایه اجتماعی درون خانواده و سرمایه اجتماعی در خارج از خانواده که بنیان نظری این پژوهش را تشکیل می‌دهد. به عبارتی کلمن و بسیاری از پژوهشگران برای سنجش سرمایه اجتماعی ارتباط‌های درون خانوادگی و بین خانوادگی را به عنوان شاخص‌های اساسی مورد نظر قرار داده‌اند. سرمایه اجتماعی درون خانواده زمانی را در برمی‌گیرد که والدین با یکدیگر و فرزندان می‌گذرانند. سرمایه اجتماعی بیرون خانواده به روابط خارج خانه، در درون اجتماع کلی‌تر می‌پردازد که هنجارهای قوی‌تری

1. Stone
3. McNeal & Ralph
5. Voydanoff

2. Powell and Parcel
4. Wright

برای کمک به اعضای خانواده نسبت اعضای غیر خانواده به وجود می‌آورد. سرمایه اجتماعی بیرون خانواده شامل تعاملات خانواده با سایر افراد گروهی و نهادها از جمله همسایگان، اقوام و خویشاوندان و مسئولان مدرسه است. سرمایه اجتماعی درون و بیرون خانواده برخوردار از رابطه‌ای مکمل و متعامل بوده و مقوم یکدیگر هستند. آنچه در سرمایه اجتماعی خانواده‌ها مهم است ارتباط درون خانوادگی و بین خانوادگی است (کلمن، ۱۹۹۰، ص ۳۳۴).

مبتنی بر مبانی ارائه شده، این پژوهش قصد دارد به دو پرسش زیر پاسخ دهد:

- شاخص‌های سرمایه اجتماعی خانواده کارکنان فرماندهی انتظامی شرق تهران کدامند؟
- وضعیت سرمایه اجتماعی در خانواده کارکنان فرماندهی انتظامی شرق تهران چگونه است؟

روش

این پژوهش کاربردی و از نظر شیوه اجرا پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش را کارکنان فرماندهی انتظامی شرق تهران تشکیل داده‌اند و به طور تصادفی، نمونه ۱۳۹ نفری مورد پرسش قرار گرفتند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه روا (با تایید خبرگان) و پایا (ضریب آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷۰) جمع‌آوری و با آزمون‌ها تحلیل واریانس یک طرفه و تی مستقل در نرم افزارهای لیزرل و اس پی ای تحلیل شدند.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی:

آمار توصیفی داده‌ها به وسیله‌ی جدول زیر ارائه و در بخش یافته‌های استنباطی به آزمون فرضیه‌ها پرداخته می‌شود.

جدول ۱. ویژگی‌های جامعه شناختی جامعه پژوهش

جنسیت	سن	سابقه کاری	سطح تحصیلات			نوع شغل	شغل همسر	تعداد فرزندان										
			دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس			فوق و بالاتر	ستادی	عملیاتی	خانمدار	کارمند	بدون فرزند	یک نفر	دو نفر	سه نفر	چهار به بالاتر	
م	۲۰-۳۰	۱-۱۰	۱۱-۲۰	۲۱-۳۰	زیر دیپلم	دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس	فوق و بالاتر	ستادی	عملیاتی	خانمدار	کارمند	بدون فرزند	یک نفر	دو نفر	سه نفر	چهار به بالاتر
ز	۲۰-۳۰	۱-۱۰	۱۱-۲۰	۲۱-۳۰	زیر دیپلم	دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس	فوق و بالاتر	ستادی	عملیاتی	خانمدار	کارمند	بدون فرزند	یک نفر	دو نفر	سه نفر	چهار به بالاتر
۱۳۳	۶	۶۵	۵۵	۱۹	۷۴	۵۱	۱۴	۵۱	۷۲	۵	۴۴	۳۳	۵۱	۶	۱۳	۴۰	۱۳	۵

یافته‌های استنباطی: در ادامه با کمک آزمون‌های آماری به پرسش‌های پژوهش پاسخ داده می‌شود.

پرسش اول: شاخص‌های سرمایه اجتماعی خانواده کارکنان فرماندهی انتظامی شرق تهران کدامند؟ برای پاسخ به این پرسش، از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد تا داده‌های به دست آمده از پرسشنامه، از طریق گروه‌بندی گزاره‌های همبسته خلاصه و ساختار مناسبی برای تعیین عوامل سرمایه اجتماعی خانواده شکل بگیرد. بر این اساس، جهت‌گیری پاسخ‌ها تعیین می‌کند که چه گزاره‌هایی از نظر کارکنان انتظامی شرق تهران به عنوان عامل‌های سرمایه اجتماعی خانواده، قرار خواهند گرفت. برای تعیین عامل‌ها چند گام اجرا شد که در ادامه تشریح شده است.

گام اول: تعیین ماتریس همبستگی: برای تشخیص مناسب بودن گزاره‌های پرسشنامه سرمایه اجتماعی خانواده، از میزان بسندگی نمونه‌گیری^۱ و آزمون کروی بودن بارتلت^۲ استفاده شد. مقیاس بسندگی نمونه‌گیری، نمایه‌ای برای مقایسه مقدارهای همبستگی مشاهده شده، نسبت به شدت مقدارهای همبستگی سهمی^۳ است. هر چه این میزان به یک نزدیک‌تر باشد، بسندگی نمونه‌گیری قابل ملاحظه‌تری را نشان می‌دهد (حبیب‌پور و صفری، ۱۳۹۰). به این ترتیب مقدار $0/8$ و بالاتر نشان‌گر تناسب عالی، مقدار $0/7$ قابل قبول، مقدار $0/6$ متوسط و کمتر از $0/5$ غیرقابل پذیرش است (خلیفه^۴، ۲۰۱۰).

جدول ۲. میزان بسندگی نمونه‌گیری آزمون کروی بودن بارتلت

کیزر-می‌یر - ال‌کین	خی‌دو تقریبی	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۰/۷۹	۲۸۰۳/۵۳۱	۷۸۰	۰/۰۰۰

بر اساس مقادیر ارائه شده در جدول ۱، می‌توان نتیجه گرفت که داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب هستند.

گام دوم: استخراج عامل‌ها: تحلیل مؤلفه‌های اصلی به عنوان رایج‌ترین روش استخراج عامل‌های پرسشنامه در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. با توجه به در نظر گرفتن ویژه مقدار کلی بالاتر از یک و توجه به نمودار سنگ‌ریزه، تقریباً برای داده‌ها تعداد عوامل به طور تخمینی برآورد شد که برای تشکیل ماتریس الگو، تعداد عوامل در مراحل بعدی تحلیل عاملی کاهش یافت.

گام سوم: چرخش عامل‌ها: در این گام، به منظور دستیابی به ساختار ساده از عامل‌های استخراجی

1. Kaiser-Meyer-Olkin Measure of sampling adequacy 2. Bartlett's Test of Sphericity
3. Partial correlation 4. Maher Khelifa

و تعیین الگوی مشخص برای داده‌ها، از چرخش‌های متعامد^۱ استفاده شد و برای افزایش دقت نتایج، گزاره‌هایی که فاقد بار عاملی و یا دارای هم‌پوشی بودند از فرایند تحلیل حذف شدند. حداقل پذیرش بار عاملی^۲ برای مؤلفه‌های موجود در ماتریس همبستگی، مقدار $0/33$ در نظر گرفته شد و اثر مقدارهای کمتر از آن خنثی شد و در مجموع ۷ عامل استخراج شد که $66/705$ درصد واریانس تجمعی از کل متغیرها را تبیین کرده‌اند که سهم هر کدام از عامل‌ها پس از چرخش به شرح جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۳. گزارش مقدرهای ویژه و میزان واریانس تبیین شده

برای عامل‌های استخراجی پس از چرخش

رتبه عامل	مقدار ویژه	واریانس تبیینی	واریانس تجمعی
۱	۴/۱۴۹	۱۵/۳۶۸	۱۵/۳۶۸
۲	۳/۷۲۶	۱۳/۸۰۲	۲۹/۱۷۰
۳	۲/۱۸۴	۸/۰۹۰	۳۷/۲۶۰
۴	۲/۱۸۳	۸/۰۸۶	۴۵/۳۴۶
۵	۲/۱۲۷	۷/۸۷۶	۵۳/۲۲۲
۶	۱/۹۴۹	۷/۲۲۰	۶۰/۴۴۳
۱	۴/۱۴۹	۱۵/۳۶۸	۱۵/۳۶۸

گام چهارم؛ نام گذاری عامل‌ها؛ در این مرحله، هر متغیری که بار عاملی آن کمتر از $0/33$ بود، از فرایند تحلیل عاملی حذف شد و در نهایت همه عامل‌ها بار عاملی بیش از $0/50$ دارند. در تحلیل داده‌های بر اساس جدول ۲، عامل اول که بیش از ۱۵ درصد از واریانس کل داده‌ها را به خود اختصاص داده بود، با توجه به ماهیت و مفهوم گزاره‌ها یا مؤلفه‌ها با عنوان «دیدگاه شغلی» طبقه‌بندی شد و دربرگیرنده ۷ مؤلفه زیر مجموعه بود که عموماً به تمایل کارکنان نسبت به شناخت اعضای خانواده نسبت به شغل، اشاره می‌کرد. عامل دوم نیز با تبیین بیش از ۱۳ درصد از واریانس کل داده‌ها، بر اساس ساختار مفهومی و منطقی مؤلفه‌های آن در طبقه‌ای با عنوان «ارتباط اجتماعی» قرار داده شد که ۶ مؤلفه تشکیل‌دهنده بر اساس بار عاملی زیاد سوالات، بیشتر به بحث میزان ارتباط با افراد غیر از اعضای خانواده اشاره داشت. عامل سوم نیز با اختصاص بیش از ۸ درصد واریانس تبیین شده از کل داده‌ها با ۳ مؤلفه تشکیل‌دهنده تأکید بر میزان تصمیم‌گیری و قدرت کارکنان در خانواده اشاره دارد که با عنوان «نظارت» دسته‌بندی

1. varimax Rotations
2. Factor Loading

شد. عامل چهارم با تبیین بیش از ۸ درصد از کل واریانس تبیین شده از کل داده‌ها بر اساس ساختار مفهومی و منطقی بین مولفه‌ها، در طبقه با عنوان «آگاهی و دانش» قرار داده شده که ۳ مولفه تشکیل دهنده آن به میزان توجه به آگاهی اعضای خانواده از لحاظ علمی و مذهبی اشاره دارد. عامل پنجم با اختصاص بیش از ۷ درصد از واریانس تبیین شده از کل داده‌ها با ۳ مولفه تشکیل دهنده تأکید بر میزان حمایت اعضای خانواده، ذیل عنوان «حمایت خانواده» قرار گرفت. عامل ششم با تبیین بیش از ۷ درصد از کل واریانس تبیین شده از کل داده‌ها بر اساس ساختار مفهومی و منطقی بین مولفه‌ها آن در طبقه با عنوان «تعامل بین اعضای خانواده»، با تشکیل ۳ مولفه به میزان تعامل و ارتباط بین اعضای خانواده می‌پردازد. عامل هفتم با تبیین بیش از ۶ درصد از کل واریانس تبیین شده از کل داده‌ها بر اساس ساختار مفهومی و منطقی بین مولفه‌های آن در طبقه با عنوان «انتظارات خانواده»، با تشکیل ۲ مولفه به میزان انتظارات اعضای خانواده می‌پردازد.

نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد که عوامل سرمایه اجتماعی خانواده، ۷ عامل است که مولفه‌های آن در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۴. عوامل سرمایه اجتماعی و مهمترین گزاره‌های پرسشنامه

ردیف	عوامل سرمایه اجتماعی	مهم‌ترین گزاره‌های پرسشنامه سرمایه اجتماعی خانواده از نظر کارکنان فرماندهی انتظامی شرق تهران
۱	دیدگاه شغلی	تمایل ارتباط همسر با خانواده همکار، تمایل ارتباط فرزندان با خانواده همکار، تمایل به داشتن شغل پلیسی برای فرزند، تمایل به داشتن شغل پلیسی برای همسر، تمایل به شناخت محیط کاری توسط فرزند، تمایل به شناخت محیط کاری توسط همسر و اطمینان از امنیت ناشی از شغل
۲	ارتباط اجتماعی	ارتباط با والدین دوستان فرزند، شناخت والدین دوستان فرزند، ارتباط با دوستان، ارتباط با نهادهای دیگر، ارتباط با خانواده دوستان همسر و ارتباط با همسایگان
۳	نظارت	میزان قدرت تصمیم‌گیری در خانواده، میزان کنترل و نظارت بر رفتار اعضای خانواده و توجه به قانون‌مداری در خانواده
۴	آگاهی و دانش	توجه به آگاهی دینی مذهبی خانواده، توجه به افزایش سطح تحصیلات فرزند و میزان تحصیلات همسر
۵	حمایت خانواده	حمایت مادی، حمایت عاطفی و حمایت اطلاعاتی
۶	تعامل بین اعضای خانواده	میزان صحبت کردن با خانواده، میزان حضور در خانه و میزان درد دل کردن با خانواده
۷	انتظارات در خانواده	انتظارات همسر، انتظارات فرزندان

پرسش دوم: وضعیت سرمایه اجتماعی خانواده در کارکنان فرماندهی انتظامی شرق چگونه است؟ برای بررسی میزان سرمایه اجتماعی خانواده و هریک از ابعاد آن از آزمون تی یک نمونه استفاده شد.

جدول ۵. نتایج وضعیت عوامل سرمایه اجتماعی خانواده (N=۱۳۹ و ارزش آزمون =۳)

عوامل	M	SD	T	P	MD
دیدگاه شغلی	۲/۸۴	۰/۹۷	-۱/۸۹	۰/۰۶۰	-۰/۱۵
ارتباط اجتماعی	۲/۲۷	۰/۹۶	-۸/۸۹	۰/۰۰۰	-۰/۷۲
نظارت	۴/۰۵	۰/۸۶	۱۴/۴۰	۰/۰۰۰	۱/۰۵
آگاهی و دانش	۴/۱۳	۰/۸۴	۱۵/۸۰	۰/۰۰۰	۱/۱۳
حمایت خانواده	۳/۸۵	۰/۷۸	۱۲/۷۲	۰/۰۰۰	۰/۸۵
تعامل بین اعضای خانواده	۳/۲۷	۰/۸۶	۳/۷۵	۰/۰۰۰	۰/۲۷
انتظارات خانواده	۳/۸۸	۰/۹۹	۱۰/۴۶	۰/۰۰۰	۰/۸۸
سرمایه اجتماعی خانواده	۳/۴۷	۰/۴۸	۱۱/۴۲	۰/۰۰۰	۰/۴۷

هدف از این آزمون بررسی تفاوت بین مقدار متوسط (۳) و میانگین هر یک از عوامل سرمایه اجتماعی خانواده است. نتایج آزمون نشان داد که تنها عامل دیدگاه شغلی تفاوت معناداری با میانگین ندارد ($P > ۰/۰۵$)، ولی بقیه عوامل تفاوت معناداری ($P < ۰/۰۰۱$) با میزان ارزش متوسط دارند و میزان سرمایه اجتماعی خانواده بالاتر از میانگین بوده که در این میان پنج عامل: نظارت، آگاهی و دانش، حمایت خانواده، تعامل با اعضای خانواده و انتظارات بالاتر از متوسط بوده و دو بعد ارتباط اجتماعی و دیدگاه شغلی پایین‌تر از متوسط بوده است و بعد آگاهی با میانگین $M=۴/۱۳$ ، $SD=۰/۸۴$ و $M=۱۵/۸۰$ ، t ، بیشترین تفاوت بالاتر از متوسط را به مقدار $۱/۱۳$ داشته است و عامل ارتباط اجتماعی با $M=۲/۲۷$ ، $SD=۰/۹۶$ و $t=-۸/۸۹$ به مقدار $-۰/۷۲$ بیشترین اختلاف کمتر از متوسط را دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، شاخص‌سازی و سنجش سرمایه اجتماعی خانواده کارکنان فرماندهی انتظامی شرق تهران بود. نتایج نشان داد که سرمایه اجتماعی خانواده این کارکنان دارای هفت عامل: دیدگاه شغلی، روابط اجتماعی، نظارت، آگاهی و دانش، حمایت خانواده، تعامل بین اعضای خانواده و انتظارات خانواده است. همانطور که کلمن روابط بیرون از خانواده را بر سرمایه اجتماعی خانواده موثر می‌داند، نتایج این

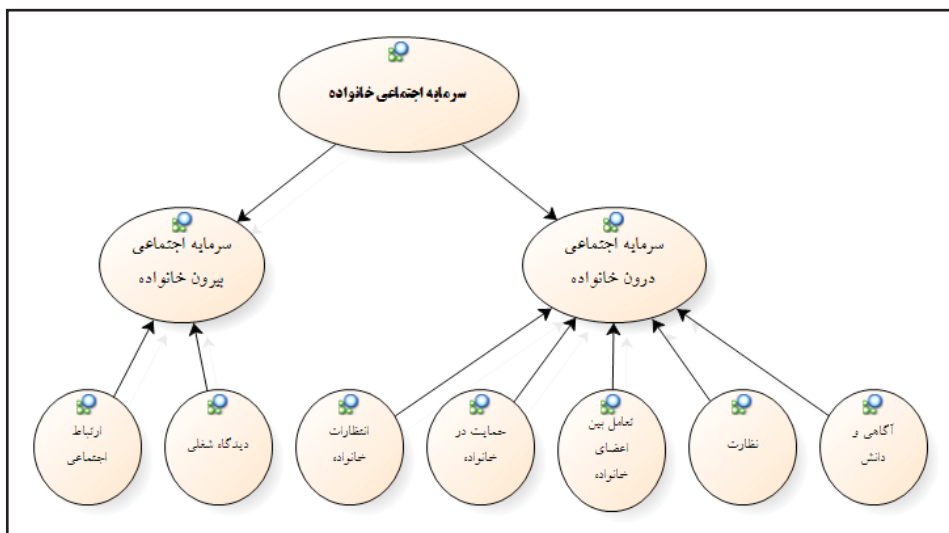
پژوهش نیز نشان داد که روابط اجتماعی یکی از شاخص‌های سرمایه اجتماعی خانواده است و این همسو با نتایج پژوهش پارسل (۲۰۰۱) نیز هست که روابط اجتماعی را به عنوان یکی از عوامل مربوط به سرمایه اجتماعی بیرون خانواده می‌داند. نتایج این پژوهش شاخص تعامل بین اعضای خانواده را به دست آورد که همسو با نتایج پارسل (۲۰۰۱)، فیلد (۱۳۸۶)، رایت (۲۰۰۲)، علیوردنیا و همکاران (۱۳۸۷) و قاسمی و کاظمی (۱۳۸۷) است که تعامل و ارتباط را به عنوان عوامل سرمایه درون خانواده دانسته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که حمایت خانواده یکی از شاخص‌های سرمایه اجتماعی خانواده است، این نتیجه با پژوهش (پارسل، ۲۰۰۱) همسو است. نظارت به عنوان یک عامل در این پژوهش همسو با نتایج پژوهش رایت (۲۰۰۴) است، البته در این پژوهش منظور از نظارت میزان قدرت تصمیم‌گیری در خانواده و میزان کنترل بر رفتار اعضای خانواده است که می‌تواند بیانگر نوع خانواده باشد که به دو صورت بروکراتیک و دموکراتیک است. آگاهی و دانش نیز به عنوان یک عامل در این پژوهش همسو با نتایج پژوهش رایت و فیتز پاتریک (۲۰۰۶) است. البته در پژوهش او، منظور از آگاهی، توجه و شناخت از وضعیت تحصیلی فرزندان است، ولی در این پژوهش منظور میزان توجه کارکنان نسبت به سطح آگاهی و دانش همسر و فرزندان از لحاظ علمی و مذهبی است. همچنین جعفری حاجتی (۱۳۹۰)، در پژوهش خود آگاهی و دانش را به عنوان عامل سرمایه اجتماعی در نظر گرفته است.

نتایج آزمون تی نشان داد میزان سرمایه اجتماعی خانواده جامعه این پژوهش بالاتر از متوسط است و در بین پنج عامل، دو عامل ارتباط اجتماعی و دیدگاه شغلی میانگین کمتر و ابعاد تعامل خانواده، حمایت خانواده، آگاهی و دانش، انتظارات خانواده و نظارت میانگین بالاتری دارند. میانگین بالای حمایت خانواده در این پژوهش را می‌توان چنین تبیین کرد که در جامعه کارکنان مورد بررسی، به دلیل زمینه شغلی، بیشتر در مورد مسایل و مشکلات خانوادگی مثل طلاق و بزهکاری در جوامع آگاهی وجود دارد و از این رو توجه به حمایت خانواده بیشتر است. همچنین عامل آگاهی و دانش بیشترین میانگین و ارتباط اجتماعی کمترین میانگین را دارد. از آنجا که بعد آگاهی، به میزان آگاهی علمی و مذهبی اعضای خانواده مربوط است، میانگین بالای آن شاید به این دلیل باشد که توجه به عقاید مذهبی با شغل آن‌ها ارتباط دارد. همانطور که کلمن (۱۹۸۸) انسجام دینی را در سرمایه اجتماعی خانواده موثر می‌داند و رستگار خالد (۱۳۹۲)، به رابطه بین سرمایه اجتماعی خانواده و دینداری پرداخته است.

همچنین میانگین کمتر بعد ارتباط اجتماعی و دیدگاه شغلی شاید به این دلیل باشد که این کارکنان به دلیل آگاهی از مسایل و مشکلات جامعه که از شغل آن‌ها ناشی می‌شود، به ارتباط اجتماعی نیاز کمتری

دارند و از طرفی، به دلیل خطیر بودن شغلشان، تمایل به شناخت و آگاهی از شغل توسط خانواده پایین است. از طرفی، میانگین عامل نظارت در این پژوهش زیاد است، یعنی این کارکنان قدرت تصمیم گیری و نظارت رفتاری زیادی دارند که نشان از نوع خانواده بوروکراتیک است، در حالی که نتایج پژوهش‌های قاسمی و کاظمی (۱۳۸۷) و مهدوی و ظهیری (۱۳۹۰)، نشان داده که رابطه مستقیمی بین دموکراتیک بودن خانواده و میزان سرمایه اجتماعی وجود دارد.

از نگاه کلمن (۱۹۹۰)، آنچه در سرمایه اجتماعی خانواده‌ها مهم است، ارتباط درون خانوادگی و بین خانوادگی است. با توجه به این ساختار، در این پژوهش می‌توان هفت عامل شناخته شده را به دو دسته سرمایه اجتماعی درون و بیرون خانواده تقسیم کرد و پنج عامل: تعامل بین اعضای خانواده، حمایت خانواده، آگاهی و دانش، انتظارات خانواده و نظارت، را در سرمایه درونی خانواده و دو عامل ارتباط اجتماعی و دیدگاه شغلی را در سرمایه اجتماعی بیرون خانواده قرار داد.

نمودار ۱. الگوی سرمایه اجتماعی خانواده‌های پلیس

پیشنهادها: مبتنی بر نتایج این پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شوند.

- این پژوهش نشان داد که سرمایه اجتماعی بیرونی خانواده نسبت به سرمایه اجتماعی درون خانواده‌های پلیس کمتر است و بر این اساس باید دلایل ضعف بعد بیرونی سرمایه اجتماعی را در این خانواده‌ها مورد بررسی قرار داد؛

- مناسب است تا فرماندهی انتظامی ویژه شرق تهران، فرصت‌هایی برای تعامل اجتماعی خانواده‌های این کارکنان فراهم آورد؛
- تلاش برای حفظ و توسعه تعامل بین اعضای خانواده و اعتماد و حمایت در خانواده، با برگزاری کارگاه‌های آموزشی ممکن می‌شود.

سپاسگزاری

در پایان مراتب سپاس و قدردانی خود را نسبت به کلیه صاحب‌نظران و مشارکت‌کنندگان در این پژوهش ابراز می‌دارد.

منابع

منابع داخلی

- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، تهران: نشر پژوهش شیراز.
- جعفری حاجتی، حسن. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی خانواده‌ها با موفقیت تحصیلی فرزندان در مقطع متوسطه اسلام‌شهر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، دانشکده ادبیات و علوم انسانی. قابل‌بازیابی از: <https://ganj-old.irandoc.ac.ir/articles/527521>
- رستگار خالد، امیر. (۱۳۹۲). سرمایه اجتماعی خانواده و دین‌داری جوانان. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران. (۳)، ۲۳-صص ۸۶-۵۵. قابل‌بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=211803>
- شارع پور، محمود. (۱۳۷۹). سرمایه اجتماعی در حال فرسایش است. کتاب ماه علوم اجتماعی، ۳۶ و ۳۷، صص ۱۷-۱۵. قابل‌بازیابی از: <http://ensani.ir/fa/article/135166>
- فیلد، جان. (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی. ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رضائی، تهران: انتشارات کویر.
- فاضل، رضا؛ سلیمانی، مجید؛ رشیدی آل‌هاشم، رکن‌الدین. (۱۳۹۰). سرمایه اجتماعی خانواده و عوامل موثر بر آن (مطالعه موردی شهر قم). مطالعات جامعه‌شناختی ایران، (۲)، صص ۴۱-۵۴. قابل‌بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=203572>
- قاسمی، وحید؛ کاظمی، مهری. (۱۳۸۷). تحلیلی جامعه‌شناختی بر نقش خانواده در میزان برخورداری از سرمایه اجتماعی. مجله علوم اجتماعی، (۵)، صص ۲۱۸-۱۸۹. قابل‌بازیابی از: DOI: <https://doi.org/10.22067/jss.v0i0.8736>
- کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). بنیادهای نظریه اجتماعی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- مهدوی، محمد صادق؛ ظهیری، هوشنگ. (۱۳۹۰). نقش سرمایه اجتماعی درون خانواده بر سبک‌های اجتماعی شدن فرزندان. مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، (۳)، صص ۶۲-۴۹. قابل‌بازیابی از: http://journals.srbiau.ac.ir/article_1899.html
- مومنی، منصوره؛ آذر، عادل. (۱۳۸۷). آمار و کاربرد آن در مدیریت. تهران: انتشارات سمت.
- نازک تبار، حسین؛ ویسی، رضا. (۱۳۸۷). واکاوی سرمایه اجتماعی خانواده با تحصیل فرزندان. فرایند مدیریت و توسعه، (۶۹)، صص ۱۴۹-۱۲۳. قابل‌بازیابی از: http://jmdp.ir/browse.php?a_code=A-10-1-21&sid=1&slc_lang=fa
- نوابخش، مهرداد؛ واحدی، مریم. (۱۳۸۹). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی خانواده بر ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان.

پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، ۴(۴)، صص ۸۳-۹۲. قابل بازیابی از: <https://www.magiran.com/paper/984580>
 و رزمیاری، مهدی؛ علیوردنیا، اکبر؛ شارع پور، محمود. (۱۳۸۷). سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری. پژوهش زنان،
 (۲)، صص ۱۳۲-۱۰۷. قابل بازیابی از: <https://www.magiran.com/paper/607380>

منابع خارجی

- Coleman, J.S. (1990). *Foundations of Social Theory*, London: Harvard University Press.
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, 94, pp.95-120. Retrieved from: www.jstor.org/stable/2780243.
- Dufur, M. J., Parcel, T. L., & Troutman, K. P. (2013). Does capital at home matter more than capital at school? Social capital effects on academic achievement. *Research in Social Stratification and Mobility*, 31, pp. 1-21. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2012.08.002>
- Edwards, R., Franklin, J., & Holland, J. (2003). Families and Social Capital: Exploring the Issues. *Families & Social Capital ESRC Research Group*, 1, pp. 1-34. Retrieved from www.jstor.org/stable/24339607.
- Gök, M. (2016). Family as a significant source of social capital: Structural restrictions and discussions. *Journal of Human Sciences*, 13(1), pp.881-899. Retrieved from <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/3603>.
- Hoffmann, John P.; & Dufur, Mikaela J. (2018). Family social capital, family social bonds, and juvenile delinquency. *American Behavioral Scientist*.
<https://doi.org/10.1177/0002764218787020>
- Hao, L., & Matsueda, R. L. (1998). Family dynamics through childhood: A sibling model of behavior problems. *Search Results*, Washington: Center for Studies in Demography and Ecology .
 DOI: 10.1016/j.ssresearch.2004.10.003
- Israel, G. D., Beaulieu, L. J., & Hartless, G. (2001). The Influence of Family and Community Social Capital on Educational Achievement. *Rural Sociology*, 66(1), pp.43-68.
<https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.2001.tb00054.x>
- Kovacheva, S. (2005). The role of family social capital in young people's transition from school to work in Bulgaria. *Sociology JA*, Vol. XLVL . No. 3. Pp.211-226.
- Lichter, Daniel T., and Diane K. McLaughlin. (1995). Changing Economic Opportunities, Family Structure, and Poverty in Rural Areas. *Rural Sociology* 60:pp.688-706. <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.1995.tb00601.x>
- McNeal, J., & Ralph, B. (1999). Parental involvement as social capital: Differential effectiveness on science achievement, truancy, and dropping out. *Social Forces*, 78(1), pp.117-144. <https://doi.org/10.2307/3005792>
- popova, Z. (2012). The Social Capital as a Security Factor. *Journal of Regional Security*, 7(1), pp.1-15.
<http://www.bezbednost.org/All-publications/4793/The-Social-Capital-as-a-Security-Factor.shtml>
- Powell, M. A., & Parcel, T. L. (1999). Parental work, family size and social capital effects on early adolescent educational outcomes: The United States and Great Britain compared. *Research in the sociology of work*, pp.1-30. Retrieved from www.jstor.org/stable/2781737.
- Rodríguez-Sedanoa A, Costa-Parish. A, Carlos Aguilera. J. (2009). The Decline of the Family as a

- Source of Social Capital in the EU: Some Indicators. *educ.educ.*, pp.161-177.
http://www.scielo.org.co/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0123-12942009000300009
- Smith, M. H., Beaulieu, L. J., & Seraphine, A. (1995). Social Capital, Place of Residence, and College Attendance. *Rural Sociology*, 60(3), pp.363-380. Retrieved from <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/3603>.
- Stone, W. (2001). Measuring social capital: Towards a theoretically informed measurement framework for researching social capital in family and community life. *Australian Institute of Family Studies*, 24. <https://trove.nla.gov.au/work/3966115>.
- Stone, W., & Hughes, J. (2003). Family change and community life. *Australian Institute of Family Studies*, 32, pp.1-42. DOI:10.1177/1440783306066726.
- Voydanoff, P. (2001). Incorporating community into work and family research: A review of basic relationships. *Human Relations*, 54(12), pp.1609-1637. DOI:10.1177/00187267015412003
- Winter, I. (2000). Towards a theorised understanding of family life and social capital. Australia: Australian Institute of Family Studies.
<https://aifs.gov.au/publications/archived/1188>
- Wright, J. P., Cullen, F. T., & Miller, J. T. (2002). Family social capital and delinquent involvement. *Journal of Criminal Justice*, 29(1), 1-9. [https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(00\)00071-4](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(00)00071-4)